

शनवासे च रमसः । श्रुमिताया लतायां शुभ्रायां
शकटे च स्त्री मेदि० वा डीप् ।

कणीयस् ति० कण+ईयङ् । अत्यन्तास्त्रे स्त्रियां डीप् ।
कणै वाव्य० कण-ए । अङ्गाप्रतिघाते अस्त्र “कणमनसी अङ्गा
प्रतिघाते” पा० ग० तत्वम् । तेन कणैह्य पयः पिबतीत्या
दौ गतित्वात् समासे ल्यप् । अङ्गाप्रतिघातं कलेत्यर्थः ।
कणैर पु० कण एर- । १ कर्णिकारहृत् २ वेश्यायां ३ हस्तिन्यां
च स्त्री उणादिकोषः । [कारहृत् पु० मेदि० ।

कणैर स्त्री कण-एर । १ वेश्यायां २ करिण्याश्च ३ कर्णिकार-
हृत् ति० कटि-अच् । कण्टके । कण्टफलः

कण्टक पु० न० कटि-अच्, ल् । १ सूच्यपे, २ सुद्रव्यतौ, ३ रो-
माश्च, अस्म० ४ मत्स्यग्राह्यस्थि पृष्ठमाङ्गे (कांटा) मेदि०
ईकैरे दीपिका “लग्नास्य दूनकर्माणि केन्द्रमुक्तञ्च कण्टकम्”
इति ज्योतिषोक्तेः लग्न तच्चतुर्थसप्तमदशमस्थानरूपं केन्द्रम् ।
“चेत् कण्टके पनफरे तु पङ्काः समस्ताः स्यादिक्वाब
इति राज्यसुखाभिज्ञेयः” नील० । “अष्टमस्थे निशानाये
कण्टके पापवर्जिते” षट्प० । तत्र सुद्रव्यतौ “सर्व-
कण्टकपापिष्ठं हेमकारं तु पार्थिवः” “कण्टकानाञ्च
शोधनम्” “एवमादीन् विज्ञानीयात् प्रकाशान् लोकक-
ण्टकान्” “कण्टकोद्धारणे नित्यमात्तिवे वलमुत्तमम्”
ननु । रोमाश्च “प्रीतिकण्टकितत्वचः” कुमा० । उपचा-
रात् वादे उदोषभेदे । “एवं सुद्रकण्टका उद्धर्त्त-
व्याः” सर्वद० ।

कण्टकद्रुम पु० कण्टकप्रधानोद्रुमः शा० त० । वर्षुरप्रभृतौ
कण्टकाचिते वृक्षे । “किं कुलेनोपदिष्टेन शीलमेवात्र
कारणम् । भवन्ति नितरां स्त्रीताः सुचेत्वे कण्टकद्रुमाः”
सूक्त० । “देवेष्वन्दनने जातोऽयं कण्टकद्रुमः” भाग०
७, ५, १७ । २ शाल्मलिहृत् (शिशुवगाच्छ) राजनि०
कण्टकोऽस्यस्य वाङ्मलेन इति कर्मधा० । काण्टकिह-
मोऽप्युभवत् । एवं कण्टकहृत्कण्टकि वृत्तादयोऽप्युभवत्
कण्टकप्रावृता स्त्री शत० । इतकुमार्याम् राजनि० ।

कण्टकफल पु० कण्टकाचिनं फलं यस्य । पनसहृत् (का-
टाब) कण्टकिफलोऽप्यत्र अमरः । २ गोक्षुरहृत् (गोक्षु-
री) रत्नमाना

कण्टकवृन्ताकी स्त्री कण्टकाचिता वृन्ताकी शा० त० ।
वार्ताक्याम् (वेणु) राजनि० । तस्याहृत् कण्टका-
चितत्वात् तथात्वम् । [शब्दच०

कण्टकयेषि स्त्री कण्टकानां श्रेष्ठियत् । कण्टकार्याम्

कण्टकस्थल पु० वृक्ष० । अग्निभागे आग्नेय्यासक्तदेश-
भेदे । स च देशः “आग्नेय्यां दिशि कोससेतुपक्रसे
“किष्किभ्याकण्टकस्थलनिपादराष्ट्राणि हरिकदा-
शास्यः” इत्युक्तः । [जन्तुभेदे राजनि० स्त्रियां डीप् ।
कण्टकागार पुं स्त्री कण्टकभागरिति आ+गृ-अच् । (सरट्)
कण्टकाव्य पु० कण्टकैराव्यः । कुञ्जके कण्टकयुक्तापुष्प-
प्रधाने वृक्षेभेदे राजनि० ।

कण्टकार पु० कण्टकमृच्छति मृ-अच् । १ शाल्मलिहृत्
(शिशुव) राजनि० । २ विकृते (वृक्षे) शब्दरत्ना० ।
३ स्वनामख्यातवृक्षे स्त्री भावप्र० “किङ्काणज्” सूत्रे तद्वि-
तायनस्यैव पङ्कजमते गौरा० डीप् । अन्यमते अणन्तत्वात्
डीप् इति भेदः । कण्टकारा(री)णां समूहः स्वता०
अज् । काण्टकार तत्समूहे । तत्र गणै कण्टकारशब्द-
स्य पाठेऽपि विक्रमविधिरपरिभाषया कण्टकः रीशब्दस्यापि
पङ्कजात् ।

कण्टकारिका स्त्री कण्टकान् मृच्छति कण्टक+मृ-अच् ।
१ स्वनामख्याते वृक्षे । फलेऽपि हरितक्यादित्वात् लुक् तत्
फलेऽपि स्त्री । “कण्टकारी तु दुःस्पर्शा सुद्रा व्याघ्री
निदिग्धिका । कण्टारिका कण्टकिनी धावनी वृक्षौ
तथा । उभे च वृक्षौ । यत आह शाश्वतः
“सुद्रायां सुद्रभण्टाक्यां वृक्षौति निगद्यते” । अंता
सुद्रा चन्द्रहासा लज्जया चेतद्वृत्तिका । गर्भदा चन्द्रभा
चन्द्रा चन्द्रगुण्या प्रियङ्गुरी । कण्टकारी सरा तिल्ला कटुक
दीपनी लघुः । रूक्षोष्ण पाचनी कासश्वासज्वरकफा-
निहान् । निहन्ति पीनसं पार्श्वपीडाकांमहदासयान् ।
तयोः फलं कटु रसे पाके च कटुकं भवेत् । शुक्रस्य
रेचनं मेदि० तिक्तं पित्ताग्निहृत् । इत्यात् कफमरुद-
कण्डूकासमेदकमिज्वरान् । तद्व्याघ्री सिता सुद्रा विशे-
वाद् मर्धकारिणी” भावप्र० । पर्यायभेदगुण्या उक्ताः “क-
ण्टकारोफलं तिक्तं कटुकं दीपनं लघु । रूक्षोष्णं
श्वासकासघ्नं ज्वरानिलकफापहम्” पावप् ।

कण्टकारीघृत न० चक्रद० उक्ते इतभेदे “कण्टकारीघृ-
त्तुभ्यां घृत्त्वात् शतपलादुरसे । प्रस्यः सिद्धोदता-
हातकासनुदङ्गदीपनः” ।

कण्टकार्यादिपाचनं न० चक्रद० उक्ते वाचवभेदे “कण्ट-
कार्यामृता भार्गी नागरेन्द्रयवासनम् । मूर्निम्बसुन्दनं
सुस्तं पटोलं कटु रोहिणी । कषायं पाययेदेतत्पित्तहो अण्ड-
रापहम् । दाहदृष्ट्याश्चिच्छिदिकासहृत्पार्श्वं अचतुर्व”